

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ

для здобувачів освітнього ступеня «Магістр»
спеціальності 053 «Психологія»
освітньо-професійної програми «Практична психологія»

Київ – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протоколом засідання
Вченої ради психолого-педагогічного
факультету від 27.06.2025 № 13

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ
для здобувачів вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
освітньо-професійної програми «Практична психологія»
освітнього ступеня «Магістр»
(денної та заочної форм навчання)**

Київ, 2025

Програма атестаційного іспиту для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» спеціальності 053 «Психологія» освітньо-професійної програми «Практична психологія» (денної та заочної форм навчання) / **Укладачі:** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології Деснова І.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології Блашкова О.М. Київ: МДУ, 2025. 24 с.

Програма атестаційного іспиту для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» спеціальності 053 «Психологія» освітньо-професійної програми «Практична психологія» (денної та заочної форм навчання), **обговорена та затверджена на засіданні кафедри практичної психології Маріупольського державного університету**
Протокол № 13 від 27.06.2025 р.

**В.о. завідувача кафедри
практичної психології**

Олена БЛАШКОВА

ЗМІСТ

I. Вимоги до підсумкової атестації.....	5
II. Зміст програми атестаційного екзамену для здобувачів вищої освіти ОС Магістр освітньої програми «Практична психологія».....	8
III. Критерії рівня оцінювання здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Практична психологія з атестаційного екзамену.....	20
IV. Рекомендована література до атестаційного екзамену для здобувачів вищої освіти ОС Магістр освітньої програми «Практична психологія»	22

I. Вимоги до підсумкової атестації випускників освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 053 Практична психологія

Атестаційний/єдиний державний кваліфікаційний іспит є важливим етапом перевірки та оцінки готовності здобувачів освітнього ступеня «Магістр» та становить особливу комплексну форму контролю, яка у найбільш повно та чітко визначає рівень сформованих компетентностей. Програма атестаційного іспиту побудована у відповідності до вимог обов'язкового мінімуму змісту та рівня підготовки фахівця зі спеціальності 053 «Психологія» державних освітніх стандартів вищої освіти в Україні.

Формою атестації здобувачів вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» (денна та заочна форми навчання) є атестаційний екзаме́н. Програма атестаційного екзаме́ну для здобувачів другого (магістерського) ступеня за спеціальністю 053 «Практична психологія» розроблена відповідно до вимог Положення про розробку, моніторинг, перегляд, удосконалення та закриття освітніх програм в Маріупольському державному університеті (нова редакція) та базується на програмовому змісті навчальних дисциплін «Робота психолога в організації», «Психологія (суїцидальна поведінка)», «Групова психотерапія та допомога в екстремальних ситуаціях», «Психологічна робота з травмою».

Мета атестаційного екзаме́ну полягає у виявленні рівня набутої здобувачами вищої освіти готовності до практичної діяльності в умовах соціальних змін / трансформацій, реформування соціальних сфер / інституцій, мінливості та невизначеності соціально-психологічних процесів.

Програма атестаційного екзаме́ну покликана **вирішити такі завдання**:

1. Комплексно перевірити якість засвоєння теоретичних курсів професійного циклу і споріднених з ними наук з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, сформованості програмою компетентностей, передбачених освітньо-професійною 053 «Практична психологія».

2. Оцінити здатність до розробки та запровадження програм психологічних інтервенцій в індивідуальній та груповій роботі з клієнтами.

3. Перевірити рівень оволодіння здобувачами вищої освіти рівня «Магістр» вмінням вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

Програма екзаме́ну дозволяє оцінити рівень підготовки випускника відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної програми.

Атестаційний екзаме́н проводиться в усній формі. Кожний екзаменаційний білет містить 3 питання:

- перше питання – теоретичне – 30 балів;
- друге питання – теоретичне – 30 балів;
- третє питання – практичне – 40 балів.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.	
Загальні компетентності	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ЗК-1
	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.	ЗК-2
	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ЗК-3
	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	ЗК-4
	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.	ЗК-5
	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ЗК-6
	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	ЗК-7
	Здатність розробляти та управляти проектами.	ЗК-8
	Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.	ЗК-9
	Здатність спілкуватися іноземною мовою.	ЗК-10
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.	СК-1
	Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.	СК-2
	Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.	СК-3
	Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.	СК-4
	Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.	СК-5
	Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.	СК-6
	Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.	СК-7
	Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.	СК-8
	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.	СК-9
	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.	СК-10

	Здатність оцінювати та приймати професійні рішення під час трансформаційних тенденцій, соціальних змін та реформування інституцій	СК-11
	Здатність вирішувати проблеми особистісного зростання та ефективного навчання в освітньо-розвивальних закладах, інклюзивно-ресурсних центрах, позашкільних установах	СК-12
	Здатність надавати психологічний супровід суспільним організаціями, громадам, проектам	СК-13

Визначені ОПП кінцеві, підсумкові та інтегративні результати навчання, що визначають нормативний зміст підготовки:

Результати навчання	Шифр результату навчання
Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.	ПР 1
Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.	ПР 2
Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.	ПР 3
Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.	ПР 4
Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ПР 5
Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.	ПР 6
Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.	ПР 7
Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.	ПР 8
Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.	ПР 9
Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ПР 10
Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ПР 11
Здійснювати заходи попередження і протидії фізичному/психічному насильству	ПР 12
Вміти аналізувати та надавати психологічну допомогу військовослужбовцям та їх сім'ям	ПР 13

Відповідь випускника оцінюється сталими вимогами й нормами, з урахуванням фундаментальності й оригінальності бачення здобувача. Здобувачі вищої освіти можуть висловлювати, аналізувати власні судження, відмінні від викладених у бібліографічних джерелах з психології, визначаючи на їх раціональність та ефективність практичного застосування. На іспиті важливо виявити вміння випускника ретранслювати теоретичні знання в практичну площину проблем, які виникають в діяльності практичного психолога.

II. ЗМІСТ ПРОГРАМИ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) СТУПЕНЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 «ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ» (ДЕННА ТА ЗАОЧНА ФОРМИ НАВЧАННЯ)

«РОБОТА ПСИХОЛОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ»

Зміст програми

Предмет, завдання організаційної психології. Історія становлення організаційної психології як галузі психології. Теоретико-методологічні основи організаційної психології. Організаційна психологія в системі інших наук.

Організація як об'єкт вивчення організаційної психології. Багатозначність поняття «організація». Організація як соціальна система. Організація як середня соціальна група. Моделі організацій. Ситуаційний підхід - провідна методологія у дослідженні організацій. Рівні аналізу психологічних явищ в організації: індивід, група, організація.

Структура та життєвий цикл організації. Види соціальних організацій. Рівневий підхід до аналізу організаційно-психологічних ефектів. Особистісний підхід як смисловий ключ до управління людиною та її діяльністю в організації. Кроки створення організації. Життєвий цикл організації. Постановка цілей в організації. Місія та стратегія існування організації.

Вікові, статеві, культурні особливості співробітників як фактор організаційної поведінки. Вплив статевих відмінностей на діяльність та поведінку співробітників. Вплив віку на інтелектуальну активність та продуктивність персоналу. Культурні, національні та етнічні відмінності як фактор поведінки в організації. Human resource як сучасний напрямок прикладних досліджень в організаційній психології.

Психологічна характеристика управління організацією. Управління та менеджмент. Керівник як суб'єкт управлінської діяльності. Рівні організаційного керівництва. Система основних управлінських функцій. Взаємодія керівника з організаційним психологом. Завдання організаційного психолога як фахівця.

Психологічні механізми мотивації персоналу організації. Психологічна структура мотивації. Співвідношення потреб людини та функцій організації.

Методики діагностики мотивації співробітників організації. Корируючі стратегії ослаблення та посилення мотивації. Організаційні чинники мотивації персоналу. Вирішення завдань підвищення мотивації персоналу психологом-консультантом.

Поняття «психологічний клімат» та «організаційний клімат». Компоненти, фактори психологічного клімату в організації. Психодіагностика клімату в організації. Психологічні технології оптимізації організаційного клімату. Профілактичні засоби з попередження погіршення клімату в організації

Соціалізація індивіда в організації. Поняття організаційної соціалізації. Стадії соціалізації. Фактори, що впливають на організаційну соціалізацію особистості. Соціалізація і кар'єра в організації

Законодавчо-нормативна та інструктивна основа щодо роботи психологічної служби в системі освіти України. Поняттєвий апарат, мета та основні завдання дисципліни. Структура, управління, напрямки діяльності психологічної служби. Права і обов'язки працівників психологічної служби. Сучасний стан та тенденції розвитку психологічної служби в системі освіти України. Основні нормативно-законодавчі документи, які визначають роботу психологічної служби.

Блок теоретичних питань включених до атестаційного іспиту

1. Специфіка роботи практичного психолога у сфері медицини, політики, бізнесу
2. Професійні уміння, якими мають володіти практичні психологи, працюючи у різних соціальних сферах
3. Робота психолога з адміністрацією навчального закладу щодо виконання менеджерської, пропагандної та прогностичної функцій.
4. Мета, завдання, пріоритетні напрями роботи психологічної служби у закладах освіти.
5. Психологічні підходи до визначення психологічного клімату в організації.
6. Методи вивчення та шляхи покращення психологічного клімату в організації.
7. Правила побудови ефективних комунікацій в організаціях (організація та проведення ділових бесід, переговорів, нарад).
8. Поняття психічного здоров'я: ознаки, фактори, чинники.
9. Поняття «професійного вигорання». Причини та наслідки
10. Професійні деформації особистості: ознаки, причини виникнення.
11. Класифікації професійних деформацій особистості.
12. Діагностика професійних деформацій особистості.
13. Способи профілактики та шляхи подолання професійних деформацій.
14. Рекомендації щодо запобігання професійного вигорання професійній діяльності.
15. Поняття «психологічний клімат» та «організаційний клімат» в колективі

ПСИХОЛОГІЯ (СУЇЦИДАЛЬНА ПОВЕДІНКА)

Зміст програми

Питання про природу самогубства. Паталогоанатомічні дослідження самогубства. Фізична природа суїцидального божевілля. Самогубство як психічне захворювання. Суїцид як розлад самосвідомості при паталогічному афекті. Соматопсихічна неповноцінність суїцидентів.

Природа аутоагресії та специфічні особливості суїцидентів. Механізми прийняття суїцидального рішення. Психоаналітична теорія до проблеми самогубства. Морально-психологічні та педагогічні аспекти суїцидальної поведінки. Дисгармонія та моральна нестійкість особистості як фактор суїцидальних вчинків. Психологічний стан особистості перед самогубством.

Суїцидальна поведінка як колективне явище. Класифікація самогубства за Е. Дюркгеймом. Інформаційна статистика з проблеми суїциду. Мотиви самогубства як розуміння природи аутоагресії. Дослідження суїцидальної поведінки з моральної та психологічної точок зору. Зв'язок між самогубством і соціальними факторами. Прогресування суїцидальної активності: причини, фактори, особливості динаміки.

Сучасні напрями діяльності суїцидологічної науки. Теорія про єдину природу аутодиструкції й аутоагресії. Аналіз передсмертних послань суїцидентів. Персонологічний напрям в психології до проблеми самогубства. Потреби особистості та засоби їх задоволення. Причини суїцидального наміру та дій. Причини саморуйнування особистості та психосоціальні передумови самогубства. Психоаналітичні концепції суїцидальної поведінки (З. Фрейда, К. Юнга, А. Адлера).

Типологічна схема суїцидальних особливостей. Морально-етичні аспекти суїцидальної поведінки. Аксіопсихотерапевтичний вплив на особистість у кризовому стані. Індивідуалізований психокорекційний підхід. Визначення аутоагресії при афективних реакціях психічно здорових осіб, акцентуованих особистостей та людей із психічними захворюваннями. Аутоагресивна поведінка у осіб із граничними психічними розладами.

Самогубство як реакція на соціально-психологічні фактори. Сучасні тенденції розвитку суїцидогенезу в суспільстві. Фактори визначення суїцидальних задумів, намірів, дій. Класифікація видів суїцидальних дій. Тоталітарні секти в формуванні деструктивних дій та аутоагресії особистості. Вікові та інтелектуальні особливості особистостей схильних до суїциду. Культурні складові психології суїцидальної поведінки. Ціннісні категорії та порушення перспектив майбутнього як чинник виникнення аутоагресивної поведінки. Реабілітація постсуїцидальних дій та профілактика аутоагресивної поведінки.

Кризові життєві ситуації. Визначення стресогенних факторів в житті людини. Ознаки психічної дезадаптації, пов'язані з перенесеним стресом

впливом. Стан дезадаптації, зумовлений деформацією смисложиттєвих орієнтацій. Різноманітні ознаки фізіологічного та патологічного афектів. Позиція людини, у структурі особистості якої переважає алкогольну залежність.

Специфічні поведінкові та психологічні прояви залежних осіб. Візуальна діагностика у зміненому стані (психічному, алкогольному, наркотиків і т.д.). Особливості взаємодії з особами в зміненому стані свідомості. Візуальна діагностика людини, яка знаходиться в передсуїцидальному стані (поведінка, самопочуття, настрій). Судово-психологічна експертиза суїциду.

Типи патологічних характерів та їх особливості при взаємодії. Песимістична установка особистості. Дії щодо нейтралізації спроби самогубства. Роль психолінгвістики в аналізі текстів передсмертних записок. Психологічні аспекти в складанні портрета особистості за написаним текстом передсмертних записок.

Особливості роботи практичного психолога з суїцидентами. Особливості психологічного консультування суїцидальних клієнтів. Умови ефективної соціально-психологічної профілактики суїцидальної поведінки. Психологічні аспекти превентивної допомоги людям «груп ризику розвитку суїцидальної поведінки». Комплексна медико-психологічна реабілітація як можливість профілактики суїцидальної поведінки.

Блок теоретичних питань включених до атестаційного іспиту

1. Характеристика видів суїцидальної поведінки.
2. Психічні риси особистості, сприятливі розвитку схильності до самогубства.
3. Гендерні відмінності у мотивації суїцидальних дій.
4. Життєві кризи особистості як чинник суїцидальної поведінки.
5. Вплив засобів інформації та масовидних явищ на формування суїцидальних мотивів у громадян.
6. Сенси життя в психології суїцидальної поведінки.
7. Психологічні аспекти превенції суїцидальної поведінки.
8. Психологічна реакція особистості на конфлікт, які спричиняють суїцид
9. Характеристика екстремальної ситуації в генезисі самогубства.
10. Вплив алкоголізму та вживання наркотиків на емоційний стан людини, який призводить до самогубства.
11. Суїцидальна поведінка при психопатичних розладах особистості.
12. Види самогубств, які створюють неврастенічні люди.
13. Аутоагресивна поведінка у хворих похилого віку.
14. Принципи діагностики суїцидальної поведінки.
15. Профілактика суїцидальної поведінки.

Блок практичних завдань включених до атестаційного іспиту

Практичне завдання 1. Чоловік 46 років, розлучений, страждає на цукровий діабет 2 типу, потрапив у лікарню після спроби самогубства – намагався стрибнути з даху дев'ятиповерхового дому. В анамнезі: батько, у стані 85 алкогольного сп'яніння завершив життя самогубством у 32 роки. Свою поведінку пояснює наступним чином: «Тиждень тому дізнався, що колишня дружина живе з іншим чоловіком та нашим сином, після цього став нібито сам не свій. Я кохаю її. Не бачу більше сенсу жити. Не розумію, як вона могла так вчинити зі мною». Суїцидальні думки не заперечує, говорить, що: «не вдалося померти цього разу, на наступний раз може щось і вийде».

Зміст завдання: А) Назвіть, які суїцидальні чинники ризику були наявні у цього пацієнта? Б) Встановіть рівень суїцидального ризику у цього пацієнта, чи є вірогідність повторної спроби самогубства? В) Сформулюйте першочергові завдання психологічного супроводу такого клієнта.

Практичне завдання 2. Чоловік, 23 роки. Доставлений у відділення поліції через участь у бійці та перешкоджанню роботі співробітників поліції. Місяць тому був умовно-дostroково звільнений з місця позбавлення волі. Свою поведінку пояснював тим, що він не скоював нічого поганого, а навпаки, намагався допомогти поліції виконувати їх працю. Після того, як чоловік дізнався, що на нього будуть заводити кримінальну справу, хворий скоїв спробу самоповішання із виразною асфіксією, з наступним розвитком антероградної амнезії. У лікарні заявляє: «Коли співробітники поліції сказали, що я чинив опір та скоїв злочин – я одразу зрозумів, що не хочу у колонію. А коли вони дізналися, що я достроково звільнений, то я одразу-ж вирішив повіситися. Більше вже ні за що не думав: ані про поліцію, ані про суди. Усе затьмарила думка, що я не піду у колонію, але потім, коли я вже прийшов до себе, зрозумів, що ще невідомо, як все буде складатися у майбутньому».

Зміст завдання: А) Визначте особистісний сенс самогубства? Обґрунтуйте свою відповідь. Б) Складіть схему бесіди з даним клієнтом для того, щоб встановити рівень суїцидального ризику. В) Чи варто госпіталізувати такого хворого у психіатричну лікарню?

Практичне завдання 3. Жінка 36 років, під час сварки із чоловіком раптово схопилася за ніж та почала наносити собі самопорізи в ділянці ліктьових згинів. Під час бесіди з лікарем емоційно лабільна, демонстративна, плаче, говорить: «За що мені така доля? Я гарна людина, це все чоловік винний, він довів мене до подібного стану». Суїцидальні думки заперечує, каже: «Я не хотіла помирати, лише тільки злякати чоловіка, щоб він зрозумів, що мене не треба ображати».

Зміст завдання: А) Вкажіть різновид суїцидальної спроби у наведеному прикладі? Б) Який розлад особистості наявний у цієї пацієнтки? (істеричний). В) Чи схильні такі пацієнти до скоєння повторних спроб самогубства? Обґрунтуйте свою відповідь.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Зміст програми

Поняття екстремальної ситуації. Екстремальна ситуація та екстремальні умови діяльності. Порівняльна характеристика екстремальної, надзвичайної та кризової ситуації.

Чинники, що призводять до сприйняття ситуації як екстремальної: зовнішні фактори (інтенсивність; специфічність екстремального фактору; раптовість, тривалість у часі, об'єктивна складність діяльності або досягнення мети в особливих умовах, обмеженість часу для досягнення мети, дефіцит інформації, фізичні, мікрокліматичні та інші екологічні фактори, які обмежують діяльність людини) та внутрішні фактори (суб'єктивне значення екстремальної події, особливості життєвого досвіду людини та досвіду діяльності в аналогічних умовах, рівень розвитку неспецифічної та специфічної адаптації, індивідуальні особливості людини, ступінь здатності до діяльності в екстремальних умовах, відношення до діяльності, особливості мотивації людини, особливості впливу на людину катастрофічних та шоккових екстремальних ситуацій, очікуваних та непередбачуваних (раптових), короточасних та довготривалих екстремальних явищ, поняття «персоналізованих» екстремальних ситуацій). Суб'єкти екстремальної ситуації (фахівці, жертви, спостерігачі, свідки тощо). Специфіка психологічної травматизації різних груп суб'єктів. Загальні наслідки впливу екстремальної ситуації на людину.

Типи та види екстремальних ситуацій з різних критеріїв. Обмеження типології екстремальних ситуацій, заснованої на типології надзвичайних ситуацій.

Екстремальні ситуації, пов'язані з військовими діями. Екстремальні ситуації, що виникають як наслідок стихійного лиха, аварій та катастроф. Специфіка сприйняття природних й техногенних надзвичайних ситуацій різними суб'єктами, групами. Екстремальні ситуації мирного часу. Емоційне, психологічне, фізичне, сексуальне насильство як екстремальна ситуація. Психологія тероризму.

Поняття екстремального стану. Особливості параметрів екстремальних психічних станів. Підходи до виділенню екстремальних психічних станів (К. Ізард та ін.).

Страх, ефект, паніка як первинні стани при впливі екстремальної ситуації: поняття, форми, види, механізми їх розвитку та наслідки. Стрес, фрустрація і конфлікт як складові екстремального стану.

Динаміка розвитку екстремальних станів. Особливості психічної діяльності людини в екстремальній ситуації. Специфічні прояви екстремальної поведінки: «адаптивна активність» та «активна неадаптивність» людини.

Гострий стресовий розлад: поняття, основні признаки, етапи розвитку. Причини і наслідки слабкої вираженості (або відсутності) симптоматики гострого стресового розладу в екстремальній ситуації. Його наслідки для життя і здоров'я людини.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): поняття, причини розвитку, фактори і групи його ризику. Первинні симптоми ПТСР. Форми ПТСР. Діагностичні критерії та напрями реабілітації ПТСР.

Горе як особливий психофізіологічний стан. Динаміка та проблема виділення стадій. Гостре горе: поняття, симптоматика, небезпека стадій. Особливості психологічної допомоги.

Екстрена психологічна допомога: поняття, завдання та особливості застосування. Етичні принципи надання екстреної психологічної допомоги в екстремальній ситуації. Самопоміч при гострих реакціях на стрес. Обмеження при наданні психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях

Блок теоретичних питань включених до атестаційного іспиту

1. Предмет екстремальної психології
2. Завдання екстремальної психології
3. Система основних понять екстремальної психології
4. Поняття «екстремальна ситуація». Екстремальна ситуація та екстремальні умови діяльності
5. Порівняльна характеристика екстремальної, надзвичайної та кризової ситуації.
6. Поняття та види екстремальних ситуацій.
7. Основні чинники виникнення екстремальності та екстремальної поведінки.
8. Основні концепції детермінації екстремальної поведінки.
9. Особливості екстремальної поведінки та її суб'єкта.
10. Характеристика станів психоемоційної напруженості:
11. Психологічні особливості стресових станів
12. Фрустрація та її прояви
13. Характеристика афективних станів
14. Характеристика методологічних підходів щодо організації допомоги в подоланні наслідків екстремального впливу.
15. Особливості надання екстреної психологічної допомоги

Блок практичних завдань включених до атестаційного іспиту

Практичне завдання 1. Людина стала жертвою авіакатастрофи, опинившись серед уламків літака в ізольованій, дикій місцевості. Виживання після такої трагедії стало важким випробуванням як для тіла, так і для психіки. Через шок і усвідомлення вона відразу не відчуває всіх симптомів. Стрес від катастрофи і страх за своє життя спричинили виникнення марення та галюцинацій. Спочатку у неї виникає відчуття, що серед уламків є інші вижили. Вона чує голос, бачить фігури, які її не кличуть на допомогу, але коли вона наближається, фігури зникають. Людині здається, що недалеко чути звук працюючого рятувальника двигуна чи голосів. Уламки літака здаються їй наметом. Людині здається, що хтось торкається її плеча або обіймає, хоча вона перебуває наодинці.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії

психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 2. Людина потрапила в серйозну автомобільну аварію на швидкісній трасі. Автомобіль, у якому вона перебувала, зіткнувся з іншим транспортним засобом, після чого перевернувся й зупинився на узбіччі. Аварія була раптовою і супроводжувалася гучним звуком зіткнення, скреготом металу й вибухом подушок безпеки. У момент зіткнення людина відчувала сильний удар, шок від усвідомлення небезпеки й не змогла зрозуміти, що сталося. Вона виявила себе заблокованою в автомобілі, оточеною уламками скла й пошкодженнями. Рятувальники, які прибули на місце аварії, намагаються звернутися до жертви аварії, але вона відповідає неадекватно, повторюючи одне і те саме.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 3. Людина протягом кількох місяців працювала в умовах хронічного стресу, щодня стикаючись із високими вимогами на роботі, особистими проблемами та відсутністю підтримки. Вона намагалася балансувати між обов'язками, нехтуючи відпочинком, сном і здоров'ям. Одного дня, після особливо напруженого тижня, організм більше не зміг компенсувати виснаження. Людина відчувала себе надзвичайно слабкою і ніби «відключеною» від навколишнього світу. Їй стало важко виконувати навіть прості дії, такі як встати з ліжка або зробити собі чаю. Вона сиділа в одній позі годинами, дивлячись в одну точку. В голові була повна порожнеча, думки сповільнились або зовсім зникли. Раніше важливі речі – робота, сім'я, обов'язки – здавалися абсолютно незначущими.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 4. Жінка, 40 років, дізналась про серйозну автомобільну аварію, в якій постраждала її колега. Вона швидко прибула на місце аварії та почала кричати, плакати, жестикулювати, змінюючи тон голосу, і переходити від переляку до звинувачень інших в події. Її емоції були хаотичними – від страху, злості до розпачу. Мова була швидка та емоційно насичена. Стан жінки викликав занепокоєння в оточуючих і потребував першої психологічної допомоги.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 5. Жінка, 35 років, через несправність побутового приводу стала жертвою пожежі у власному житловому будинку. Їй вдалося врятуватися, але вона втратила всі особисті речі, а її сестра отримала серйозні опіки. Жінка відчувала себе безпорадною, вона була в розпач, через сильний плач їй було важко говорити. Сусіди та знайомі намагались їй допомогти, але не знали як краще це зробити.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 6. Людина дізналася про раптову смерть близької людини, що стало сильним емоційним ударом. Відчуття втрати й шоку настільки інтенсивне, що викликало не лише психологічну, але й фізичну реакцію. Вона виглядає розгубленою, її тіло тремтить, і спроби контролювати це не дають результату. Людина стала не здатною чітко пояснити свої відчуття, висловлює плутані або повторювані думки: «Це не правда, Цього не може бути».

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 7. Молода дівчина поверталася додому пізно ввечері через малоосвітлений парк. У цей момент вона помітила що її переслідує невідомий чоловік, Дівчина відчула сильний страх і поспіхом дістала з карману сумочки електрошокер. Нападник швидко наблизився до дівчини та схопив її за шию. Дівчина застосувала електрошокер і змогла вирватись та втекти. Поспіхом вона добігла до найближчої крамниці та попросила про допомогу. Навіть опинившись в безпеці, дівчина не могла заспокоїтись. В неї було посилене серцебиття; прискорений поверхневий подих, демонструвала знижений контроль власної поведінки. Дівчині було важко опанувати власними рухами та емоціями. Працівники поліції, які прибули на місце злочину скерували дівчину до психолога.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 8. Дівчина опинилася в зоні, яка стала ціллю ракетної атаки. Вибух стався за декілька десятків метрів від неї, знищуючи будівлі та спричиняючи хаос навколо. У момент вибуху вона перебувала на відкритому просторі й дивом уникнула фізичних травм. Однак сильний звук, вібрація землі, летючі уламки, крики людей і загальне відчуття небезпеки спричинили значний психологічний стрес. Дівчина втратила здатність логічно мислити й приймати рішення, не може відновити в пам'яті весь перебіг події. В неї виникли різкі рухи, підвищилась мовленнєва активність, яка стала ненормально голосною. Не звертання рятувальної служби дівчина не реагує.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 9. Молода жінка опинилася в умовах екстремальної ситуації: неподалік від місця, де вона перебувала, стався потужний вибух. Уламки розліталися в різні боки, будівлі зазнали пошкоджень, довкола панували крики та хаос. Хоча фізичних травм вона не отримала, пережитий стрес виявився настільки сильним, що спричинив різку зміну поведінки. У стані внутрішнього напруження й неконтрольованого

афекту жінка почала голосно кричати на людей, які намагалися допомогти, вдавалася до словесних образ, звинувачувала оточення у бездіяльності. Її рухи стали різкими та хаотичними: вона штовхнула рятувальника, котрий намагався відвести її в безпечне місце, розкидала предмети довкола себе, демонструвала фізичну готовність до агресивних дій. Її поведінка стала для неї своєрідним способом знизити надмірну внутрішню напругу, але водночас створила загрозу для оточуючих і потребувала негайного втручання психолога та рятувальників.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

Практичне завдання 10. У наслідок пожежі в житловому будинку група людей перебуває в стані стресу. Серед постраждалих є жінка, яка втратила контакт зі своїми близькими. Вона сидить осторонь, губи тремтять, очі наповнені сльозами. Її плечі здригаються, голос зривається, проте агресивної чи хаотичної поведінки не спостерігається. Вона виглядає пригніченою, майже безпорадною. Інші постраждалі намагаються щось з'ясовувати, рятувальники працюють, але ця людина наче «застрягла» у своєму горі.

Зміст завдання: Визначте психологічний стан особи. Які мають бути дії психолога, спрямовані на надання в означеному стані першої психологічної допомоги?

«ІНДИВІДУАЛЬНЕ ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ»

Зміст програми

Індивідуальне психологічне консультування як професійна діяльність. Предмет і завдання індивідуального консультування. Рамки роботи психолога-консультанта: етичні стандарти, принципи інформованої згоди, конфіденційність та її винятки, особливості укладання контракту з клієнтом. Межі ролі консультанта, відповідальність та професійні обмеження. Основні етичні дилеми в консультуванні та способи їх розв'язання. Робочий альянс і перша зустріч із клієнтом. Поняття й структура консультативного альянсу (цілі, завдання, зв'язок). Формування довіри та ефективної співпраці. Базові мікронавички консультанта: присутність і увага, відкриті запитання, перефразування, відображення почуттів, підсумовування. Вступне інтерв'ю, встановлення контакту, правил роботи й очікувань. Первинне оцінювання клієнта, скринінг проблем і ресурсів, формулювання запиту та визначення цілей. Ведення первинної документації, нотатки першого візиту, їхня структура й значення для подальшої роботи. Структура індивідуальної сесії: від запиту до фокусу й плану; завершення сесії та оцінка результатів.

Оцінювання та формулювання випадку. Сучасні підходи до концептуалізації: модель «5Р» (Presenting, Predisposing, Precipitating, Perpetuating, Protective) та когнітивно-біхевіоральна п'ятикомпонентна модель. Формування цілісного бачення ситуації клієнта. Побудова індивідуального плану консультування. Узгодження цілей співпраці та критерії їхньої досяжності (SMART-цілі).

Техніки змін у консультуванні. Основи когнітивно-біхевіорального підходу: спільне формулювання проблеми, взаємозв'язок ситуації, думок, емоцій, поведінки та фізіологічних реакцій. Сократичне запитування як інструмент у роботі консультанта. Використання домашніх завдань. Мотиваційне інтерв'ювання як метод роботи з амбівалентністю клієнта: дух і принципи підходу, техніка OARS, «мова змін» і способи її підтримки. Кризові стани та безпека. Особливості консультування в умовах кризових переживань. Оцінка суїцидального ризику: базові інструменти скринінгу (C-SSRS, SAFE-T). Складання плану безпеки (Safety Planning Intervention). Дії консультанта у випадках загрози життю та здоров'ю клієнта, особливості документації кризових випадків.

Культурна компетентність та сучасні формати консультування. Значення культурного контексту у взаємодії з клієнтом, врахування ідентичності, соціальних та екологічних факторів. Особливості дистанційного консультування: етичні стандарти, конфіденційність, технічні й організаційні вимоги. Ведення документації (DAP, SOAP), правила зберігання й доступу. Оцінка прогресу клієнта, критерії завершення роботи, перенаправлення та супровід після завершення. Психологічна травма та супервізія. Психофізіологічні реакції на травму, психосоціальні наслідки травматизації. Вторинна травматизація та шляхи її профілактики. Травма як ресурс трансформації й точка росту. Супервізія як інструмент підтримки консультанта й засіб попередження професійного вигорання.

Блок теоретичних питань включених до атестаційного іспиту

1. Предмет та завдання індивідуального психологічного консультування.
2. Діагностика в індивідуальному психологічному консультуванні (мета, методи, обмеження).
3. Етапи процесу індивідуального консультування.
4. Основні методи індивідуального консультування (бесіда, інтерв'ю, активне слухання).
5. Оцінка ефективності та завершення консультативного процесу.
6. Етичні норми і правила в індивідуальному консультуванні.
7. Відмінності психологічного консультування від психотерапії та психіатрії.
8. Інформована згода та контракт у процесі консультування.
9. Робочий альянс у консультуванні: поняття, структура, формування довіри та ефективної співпраці з клієнтом.
10. Базові мікронавички психолога-консультанта: присутність, увага, відкриті запитання, перефразування, відображення почуттів, підсумовування.
11. Структура індивідуальної сесії: від первинного запиту до формування фокусу, плану і завершення сесії.

12. Оцінювання та формулювання випадку (case conceptualization): модель «5Р», когнітивно-біхевіоральна п'ятикомпонентна модель, формування цілей і плану консультування.
13. Техніки змін у консультуванні: когнітивно-біхевіоральний підхід, сократичне запитування, мотиваційне інтерв'ювання, «мова змін», OARS.
14. Кризові стани та безпека в індивідуальному консультуванні: оцінка суїцидального ризику, складання плану безпеки, дії консультанта у випадках загрози життю та здоров'ю клієнта.
15. Психологічна травма як предмет консультування: психофізіологічні реакції, психосоціальні наслідки, вторинна травматизація, травма як ресурс трансформації, супервізія як засіб попередження професійного вигорання.

Блок практичних завдань включених до атестаційного іспиту

Практичне завдання 1. Клієнт 28 років під час консультації повідомляє: «Я весь час думаю про те, щоб покінчити з собою... але прошу вас нікого не повідомляти». Він виглядає стомленим, мовчазним, іноді плаче, каже, що втратив роботу і дружину. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Практичне завдання 2. Клієнт 35 років описує галюцинації та марення: «Я бачу людей, яких ніхто інший не бачить, вони постійно щось мені говорять». Він каже, що не хоче звертатися до психіатра, хоче лише «психологічної підтримки». *Зміст завдання:* – Які межі роботи психолога в цій ситуації?

Практичне завдання 3. На першу зустріч приходить мама 15-річного підлітка, наполягає: «Ви маєте допомогти моєму синові». Сам підліток мовчить, виглядає знервованим і неохоче сідає. *Зміст завдання:* – Як правильно оформити контракт і отримати інформовану згоду?

Практичне завдання 4. Клієнт 40 років скаржиться на постійну втому, безсоння та проблеми з концентрацією на роботі. Він говорить: «У мене точно депресія». Під час сесії він помітно засмучений, часто зводить плечі і дивиться у підлогу. *Зміст завдання:* – Які діагностичні кроки може зробити консультант і які – ні?

Практичне завдання 5. Клієнтка 30 років каже: «Я хочу, щоб ви сказали, чи варто мені розлучатися з чоловіком». Вона виглядає розгубленою і сумною, але наполягає на прямій відповіді від психолога. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Практичне завдання 6. Після сесії психолога викликає батько 22-річної студентки: «Ви повинні мені розповісти, що вона говорила, я плачу за консультації». Студентка не дала дозволу розкривати інформацію, але батько наполягає. *Зміст завдання:* – Як діяти психологу?

Практичне завдання 7. Клієнт 27 років починає дарувати психологу дорогі подарунки та каже: «Ви мені дуже подобаєтесь, я закохався». Під час

сесій він часто намагається сісти ближче і задає особисті питання про життя психолога. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Практичне завдання 8. Психолог працює з клієнткою 30 років, яка переживає втрату партнера. Під час консультацій вона часто плаче, розповідає про самотність і бажання відчувати підтримку. Психолог помічає, що йому стає дуже важко витримувати інтенсивність емоцій, він сам починає відчувати сум, внутрішній біль та сильне бажання втішити клієнтку поза межами професійних рамок. Йому важко зберігати дистанцію, і він ловить себе на думці, що хоче більше піклуватися про клієнтку, ніж дозволяють професійні межі. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Практичне завдання 9. Клієнт 25 років приходить на консультацію, але більшість часу мовчить, уникає зорового контакту, відповідає коротко: «так», «не знаю». Психолог відчуває сильне напруження, роздратування і навіть сумнів у власній професійності. У нього виникає бажання заповнювати тишу розмовами або припинити роботу з клієнтом. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Практичне завдання 10. Клієнтка 34 років розповідає, що її колишній партнер бив дитину. Під час сесії вона описує деталі епізодів насильства. Психолог починає відчувати сильний гнів і лють на кривдника, йому складно слухати без внутрішніх суджень, виникає бажання перебити клієнтку, дати поради «як діяти правильно» або навіть повідомити органи ще до з'ясування деталей. Він ловить себе на думці, що втрачає професійну нейтральність і ледве стримує емоції. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Практичне завдання 11. Клієнт 36 років під час консультації зізнається: «Я іноді піднімаю руку на свого сина. Потім шкодую, але в моменті не можу зупинитися». Він описує ситуації побиття дитини без видимого жалю, більше скаржиться на «неслухняність» сина. Психолог відчуває сильний гнів, огиду та осуд клієнта, йому стає важко витримувати розмову. З'являється бажання припинити сесію або різко відреагувати, засудити клієнта. *Зміст завдання:* – Як має діяти консультант у цій ситуації?

Критерії оцінювання відповідей

Оцінка «відмінно» виставляється здобувачу вищої освіти за відповідь, в якій виявлено: досконале володіння провідними теоретичними положеннями з відповідної проблеми, посилення на першоджерела самостійне і обґрунтоване формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне включення у співбесіду, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування.

Оцінка «добре» може бути виставленою у випадках, якщо при загальній освіченості в теорії і практиці фахових дисциплін, студент-

випускник значною мірою посилається на основний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни. Крім того, оцінка на бал може бути зниженою, якщо на одне з питань студентом дана неповна відповідь, або припущена незначна помилка, яка не порушує загальної логіки розкриття проблеми.

Оцінка «задовільно» виставляється здобувачу вищої освіти за відповідь, в якій подане стисле розкриття того чи іншого питання, або припущена значна кількість помилок у розв'язанні теоретичних чи практичних завдань і, як наслідок, відповідь потребує додаткових питань. Оцінка відповіді може бути зниженою до зазначеного рівня за умов, якщо здобувач вищої освіти не в достатній мірі володіє культурою мови і культурою спілкування, у відповіді виявляється непослідовність розкриття питання, але при умові загальної орієнтації в його суті.

Оцінка «незадовільно» виставляється здобувачу вищої освіти за відповідь, в якій виявлений загальний низький рівень освіченості в теорії і практиці навчальних дисциплін за спеціалізацією «Практична психологія». тобто ним не розкрита більшість питань, вміщених в екзаменаційному білеті, або запропонованих членами державної комісії.

Крім оцінок, здобувачу вищої освіти може бути висловлена від імені державної комісії подяка за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраного фаху і навпаки, попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
			складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархаленко Е. В. Деякі чинники, що формують суїцидальну поведінку. // Психологія суїцидальної поведінки: Діагностика, корекція, профілактика: зб. наук. пр. / за заг. ред. С. І. Яковенка. Київ: РВВКІВС, 2022. 270 с.
2. Боришевський М. Й. Психологія особистості у кризових ситуаціях. Київ: Освіта, 2023. 288 с.
3. Волинець В. І. Психологічна допомога у кризових життєвих ситуаціях. Львів: ЛНУ, 2020. 190 с.
4. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування. Київ: Четверта хвиля, 2024. 256 с.
5. Васьківська С. В. П'ять вимірів психологічного консультування: навч. посіб. Київ: Ніка-Центр, 2019. 400 с.
6. Васьківська С. В. Технологія консультування. Київ: Главник, 2025. 96 с.
7. Вашека Т. В. Рання діагностика та профілактика суїцидальної поведінки в підлітковому віці. // Практична психологія та соціальна робота. 2020. № 6. С. 64–66.
8. Калініна Ю. Запобігання суїцидальній поведінці серед підлітків. // Психолог. 2025. № 35. С. 14–17.
9. Кононко О. Л. Психологія особистісного зростання. Київ: Шкільний світ, 2022. 240 с.
10. Луценко Л. С. Психологія стресу і кризових станів. Харків: ХНУ, 2014. 280 с.
11. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Либідь, 2006. 376 с.
12. Найдьонов М. Формування системи рефлексивного управління в організаціях. Київ, 2018. 484 с.
13. Організаційна психологія: конспект лекцій, методичні вказівки та контрольні завдання для студентів денної та заочної форм навчання, освітньо-професійного рівня «Магістр», спеціальності 053 «Психологія». У 2 ч. Ч. 1 / Уклад. Богдан Ж. Б., Пібуцька Н. В. Харків: НТУ «ХПІ», 2023. 56 с.
14. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Т. 1. Київ, 2018. 208 с.
15. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Т. 2. Київ, 2022. 240 с.
16. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Т. 3. Київ, 2022. 236 с.
17. Панок В. Г., Острова В. Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти). Київ: Освіта України, 2020. 230 с.
18. Положення про психологічну службу у системі освіти України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>

19. Психологічна служба: підручник / за ред. В. Г. Панка. Київ: Ніка-Центр, 2021. 362 с.
20. Психологічна служба в системі освіти: курс лекцій / Уклад. І. С. Загурська. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 166 с.
21. Психічний супровід і психічне здоров'я: навчальний посібник. Т. 2 / С. Д. Максименко, О. Д. Гришко. Київ: Видавництво Людмила, 2024. 468 с.
22. Психологія суїциду / за ред. В. П. Москальця. Київ, 2020. 286 с.
23. Професіограми. [Електронний ресурс]. URL: <https://sites.google.com/view/zhprofterminal/>
24. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти: метод. посіб. / упоряд. Д. Д. Романовська, О. В. Ілащук. Чернівці: Технодрук, 2024. 133 с.
25. Технології роботи організаційних психологів / за ред. Л. М. Карамушки. Київ, 2020. 359 с.
26. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування. Київ: Главник, 2024. 96 с.
27. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування. Київ: Главник, 2021. 224 с.
28. Тимченко О. В. Соціально-психологічна дезадаптація особистості в генезі суїцидної поведінки. // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. Харків: ХВУ, 2020. Вип. VI. С. 190–194.
29. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Київ: Професіонал, 2005. 656 с.
30. Чепелева Н. В. Наративна психологія: теорія і практика. Київ: Либідь, 2011. 280 с.
31. Чепелева Н. В. Психологічна допомога особистості. Київ: Либідь, 2020. 312 с.
32. Ткач Б. І. Основи психології спілкування. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 232 с.
33. Фурман А. В. Практична психологія: методологія, теорія і технологія. Тернопіль: Економічна думка, 2006. 384 с.
34. Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін. Основи практичної психології. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
35. Чепелева Н. В. Психологія особистості: теорія і практика. Київ: Либідь, 2013. 328 с.
36. Васьківська С. В. Методи психологічного консультування. Київ: Ніка-Центр, 2020. 198 с.
37. Титаренко Т. М. Психологія стресу і кризових станів. Київ: Главник, 2019. 192 с.
38. Луценко Л. С. Практична психологія: технології роботи з клієнтом. Харків: ХНУ, 2021. 240 с.
39. Максименко С. Д. Психологічне консультування у кризових станах. Київ: Либідь, 2018. 312 с.

40. Романовська Д. О. Психологічні аспекти роботи з травмою. Чернівці: Технодрук, 2022. 224 с.
41. Corey G. Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy. Belmont: Cengage, 2017. 531 p.
42. Rogers C. On Becoming a Person. Boston: Houghton Mifflin, 1995. 420 p.
43. Egan G. The Skilled Helper: A Problem-Management and Opportunity-Development Approach to Helping. Belmont: Cengage, 2014. 480 p.
44. Yalom I. The Gift of Therapy. New York: Harper Perennial, 2002. 304 p.
45. Nelson-Jones R. Practical Counselling and Helping Skills. London: Sage, 2015. 400 p.
46. Bordin E. S. The Generalizability of the Psychoanalytic Concept of the Working Alliance. // Psychotherapy: Theory, Research & Practice, 1979. №16(3). P. 252–260.
47. Norcross J. C., Lambert M. J. (eds.). Psychotherapy Relationships That Work. Oxford: Oxford University Press, 2019. 488 p.
48. Wampold B. E., Imel Z. E. The Great Psychotherapy Debate. New York: Routledge, 2015. 324 p.
49. Cooper M., McLeod J. Pluralistic Counselling and Psychotherapy. London: Sage, 2011. 230 p.